

## The Effect of Ideology on Translation: A Study of the Persian Translation of the Washington Times News

Eshrat Sadat Mirhosseini \*

Alzahra Universi, Iran

**Abstract** Political news usually provides ample grounds for ideological confrontations. This research analyzes the strategies used by translators when translating English political texts into Persian and determines translators' most frequently used strategies. In addition, this study shows how translators use several different strategies at once to change a syntactic structure and accomplish their ideological goals. For this purpose, a news item from the Washington Times about Iran-China relations was compared with its Persian translation in Fars News Agency. The analysis was guided by Hatim and Mason's theoretical framework and van Dijk's model. The findings show that the most frequently used strategies were expansion, addition, contraction, omission, lexical cohesion, polarization and description of the agent. The translator, however, mainly relied on the two strategies of omission and contraction to polarize the target text.

**Keywords:** *Critical Discourse Analysis; Fars News; Translation; Ideology; Washington Times;*

### 1. Introduction

Translation has always been a tool for the exchange of thoughts and ideas. Therefore, it plays an effective and significant role in enabling different cultures to interact. Translators operate in certain socio-cultural contexts, which drive their translation process and decision-making. For Lefevere (1992, as cited in Munday, 2016), two main factors are generally involved in the translation system. Professionals within the literary system, including critics, whose comments influence the reception of the work, and translators themselves, who at times determine the ideological approach of the translated text. The second factor concerns powers outside the literary system, such as individuals or institutions who can promote or prevent the reading, writing, and editing of works. Tymoczko and Gentzler (2002) emphasize that translators are as influential as politicians when it comes to the shaping of knowledge and culture. Political news usually provides ample grounds for ideological confrontation.

#### Please cite this paper as follows:

Mirhosseini, E. S. (2023). The effect of ideology on translation: A study of the Persian translation of the Washington Times News. *Language and Translation Studies*, 56(2), 195-218.  
<https://doi.org/10.22067/lts.2022.72315.1064>

In the present study, the Persian translation of a news story—published by Washington Times—concerning the violation of American sanctions by China is analyzed in order to uncover the influence of ideology on the translation process. The translation was published on the Fars News Agency website on April 9, 2021. With a focus on the role of ideology in translation, this paper analyzes the translator's strategies in rendering the news story into Persian.

## 2. Method

The original text was compared against the translation from three aspects of lexical, syntactic and textual elements. Using discourse analysis, the two texts were examined in light of the effects of situational context and extra-linguistic factors. For this purpose, a hybrid model was used to evaluate and analyze the original text and translation. This model builds on the strategies proposed by Hatim and Mason and some elements from van Dijk's model:

- theme- rheme arrangement
- expansion and addition
- contraction and omission
- voice shifts
- lexical cohesion
- over- lexicalization
- description of agent
- polarization
- use of inequivalent words in terms of meaning

## 4. Results

Given the fact that the analysis of translated political texts demands more than one theoretical framework, a hybrid model was used to evaluate and analyze the original text and its translation in the present research. This model builds on the strategies proposed by Hatim and Mason and some elements from the van Dijk's model. The findings reveal that the translator used different linguistic and discourse strategies even at the level of the smallest syntactic structures of the text so as to achieve his/her desired outcome. In addition, the translator manipulated the text and imposed his/her ideology on the reader either overtly or covertly through the use of efficient linguistic tools, such as shifting voices from passive to active, lexicalization and using inequivalent words.

## 5. Discussion and Conclusion

The results indicated that the translator mainly relied on the polarization strategy. Indeed, the translator utilized various strategies, most notably contraction and omission to able to polarize the translation. The analysis of excerpts shows that the translated text is shorter than the original one in most cases. In fact, the translator has deliberately attempted to eliminate or contract parts of the original text, which are not in line with his ideology. The translator also rewrote the text according to the political agenda of the news agency. Indeed, the translator's strategies promote this thought that China is a potential ally of Iran against the United States and it can be trusted. The translator's goal is to polarize the Iran-China alliance against the United States and thereby somehow remedy the lack of clarity and transparency concerning the 25-year strategic cooperation agreement between Iran and China.



## تأثیر ایدئولوژی در ترجمه: بررسی برگردان فارسی خبری از واشنگتن تایمز

عشرت سادات میرحسینی\*

دانشگاه الزهراء، ایران

چکیده خبرهای سیاسی از متونی است که ظرفیت بالایی در تقابل‌های ایدئولوژیکی از خود نشان می‌دهد. این پژوهش سعی دارد راهبردهای مورد استفاده مترجم در فرآیند انتقال از متن مبدأ به مقصد را مورد واکاوی قرار دهد و پربسامدترین آنها را در یک متن سیاسی مشخص کند. از سوی دیگر نشان می‌دهد که چگونه مترجم در آن واحد از چندین راهبرد مختلف استفاده می‌کند تا یک سازه نحوی را در جهت پیشبرد اهداف ایدئولوژیکی خود تغییر دهد. به این منظور خبری از واشنگتن تایمز در مورد روابط ایران و چین با برگردان فارسی آن در خبرگزاری فارس مقایسه شده و با تکیه بر چارچوب نظری «هتیم و میسون» و رویکرد «ون دایک» مورد واکاوی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که مترجم بیش از همه از راهبردهای حذف و تقلیل، افزایش و تفصیل، پیوند واژگانی، قطبی‌سازی و توصیف کنشگر استفاده کرده است؛ اما در این میان وی با تأکید بر راهکار حذف و تقلیل، تمایل خود را بیشتر به قطبی‌سازی متن مقصد نشان داده است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل گفتمان انتقادی؛ ترجمه؛ ایدئولوژی، واشنگتن تایمز؛ خبرگزاری فارس

## ۱. مقدمه

از ترجمه همواره به‌عنوان ابزاری برای تبادل آرا و اندیشه‌های بشری نام برده شده که توانسته در تعامل میان جوامع و فرهنگ‌های مختلف نقش مؤثر و به‌سزایی به عهده داشته باشد؛ اما آنچه در این میان همواره به‌عنوان موضوعی برای تنش و نزاع‌های لفظی و غیرلفظی شکل گرفته، تأثیر ایدئولوژی بر متن ترجمه‌شده یعنی متن مقصد است. واضح است که مترجم در یک بستر اجتماعی-فرهنگی خاصی رشد و نمو می‌کند که این بستر خود می‌تواند تأثیری مستقیم در فرآیند ترجمه بگذارد. به‌جز این مسأله، وابستگی ذهنی مترجم به اندیشه‌ای خاص یا پیروی از جریان‌های فرهنگی یا سیاسی نیز می‌تواند در انتقال معنا از متن مبدأ به مقصد تأثیر

بگذارد. لفور،<sup>۱</sup> یکی از افرادی که در مسائل مربوط به تعامل میان ایدئولوژی و ترجمه نظریات فراوانی دارد، تصریح می‌کند در هر سطحی از فرایند ترجمه می‌توان نشان داد که اگر عوامل زبانی با عوامل ماهیتی ایدئولوژی در تعارض باشند، مورد دوم بالاخره پیروز می‌شود. لفور (۱۹۹۲) به نقل از ملندی<sup>۲</sup> (۲۰۰۵) تأکید می‌کند که در نظام ترجمه‌ای معمولاً دو عامل اصلی دخیل هستند: ۱- کارشناسان درون نظام ادبی شامل منتقدان و سخن‌سنجان که اظهار نظر آنان بر دریافت اثر تأثیر دارد و خود مترجمان که گاه ایدئولوژی متن ترجمه‌شده را تعیین می‌کنند؛ ۲- قدرت‌های خارج از نظام ادبی مانند قدرت‌هایی اعم از افراد یا نهادهایی که می‌توانند خواندن، نوشتن و بازنویسی آثار را تقویت کنند یا جلوی آن را بگیرند؛ قدرت فردی مانند هیتلر<sup>۳</sup> در آلمان دهه ۱۹۳۰ و قدرت گروهی (مانند طبقه یا حزب سیاسی) یا نهادهایی که توزیع آثار ادبی و آرای ادبی را اداره می‌کنند (مانند فرهنگستان‌های ملی، نشریات دانشگاهی و مؤسسات آموزشی). بر همین اساس هنگام تحلیل و تفسیر متون ترجمه، تحلیلگر، صرفاً، با عناصر دستوری، صرفی و نحوی سروکار ندارد، بلکه با عوامل فرا متنی چون بافت فرهنگی، اجتماعی و ... نیز دست‌به‌گریبان است. گاهی عناصر دستکاری‌شده ایدئولوژیکی آن‌چنان در تاروپود متن ترجمه‌شده می‌خزند که با وجود تأثیرگذاری بر ذهن خواننده، هیچ ردی از خود به‌جا نمی‌گذارند. به همین دلیل است که تیموچکو<sup>۴</sup> و گنتزله<sup>۵</sup> (۲۰۰۲) به‌صراحت تأکید می‌کنند که مترجمان به‌اندازه سیاستمداران در شکل دادن به معرفت و فرهنگ سهم دارند.

شاید بتوان متون سیاسی را از آن دسته متونی دانست که می‌توان رد پای ایدئولوژی‌های فردی یا گروهی را به شکلی برجسته از سطوح پایین چون واژگان یا عناصر نحوی تا سطوح بالاتر چون عوامل گفتمانی مشاهده کرد. متون خبری سیاسی یکی از آن مواردی است که ظرفیت بالایی در تقابل‌های ایدئولوژیکی از خود نشان می‌دهد. در پژوهش حاضر به منظور بررسی تأثیر ایدئولوژی بر فرایند ترجمه، برگردان فارسی خبری از *واشنگتن‌تایمز* مورد بررسی

- 
1. Lefever
  2. Munday
  3. Hitler
  4. Tymoczko
  5. Gentzler

قرار می‌گیرد که در تاریخ نهم فروردین ۱۴۰۰ در سایت خبرگزاری فارس منتشر شد و موضوع آن زیر پا گذاشتن تحریم‌های آمریکا توسط چین بود. این پژوهش سعی دارد راهبردهای مورد استفاده مترجم در فرآیند انتقال معنا از متن مبدأ را به مقصد با در نظر گرفتن سوییجهای ایدئولوژیک متن مورد واکاوی قرار دهد و پُربسامدترین آنها را در یک متن سیاسی مشخص کند. همچنین نشان دهد که مترجم چگونه در آن واحد از چندین راهبرد مختلف استفاده می‌کند تا یک سازه نحوی را در جهت پیشبرد اهداف ایدئولوژیکی خود تغییر دهد. از سوی دیگر به خدمت گرفتن عوامل زبان‌شناختی توسط مترجم در جهت القای رویکرد ایدئولوژیکی متن مقصد مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

#### ۱.۱. تعریف ایدئولوژی

تاکنون تعاریف متنوعی در حوزه‌های مختلف علوم انسانی از مفهوم «ایدئولوژی» ارائه شده است. هرچند نمی‌توان گفت اندیشمندان به تعریف واحدی رسیده‌اند، می‌توان گفت که تقریباً تمام آنها از پارامترهای یکسانی استفاده کرده‌اند؛ از جمله تأکید بر ذهنی بودن، ارزشی بودن، جمعی بودن و همچنین نظام‌مند بودن آن. بر همین اساس لیکاف<sup>۱</sup> در مصاحبه خود با پیرس<sup>۲</sup> (۲۰۰۱) ایدئولوژی را نوعی نظام ذهنی در نظر می‌گیرد که در آن واحد نظام اخلاقی را نیز شامل می‌شود که درصدد جدا کردن راه درست از نادرست است. وی ایدئولوژی را هم دارای جنبه‌های خودآگاه و هم ناخودآگاه می‌داند.

سیمپسون<sup>۳</sup> (۲۰۰۴) ایدئولوژی را چارچوب باورهایی که انسان‌ها برای ادراک پیرامون خود و نظام‌های ارزشی استفاده می‌کنند و از طریق آن با جامعه در تعامل‌لند، تعریف می‌کند. از دیدگاه هتیم و میسون<sup>۴</sup> (۱۹۹۷، ص. ۱۴۷) ایدئولوژی نوعی فرضیه ذهنی است. اعتقاد به یک سیستم ارزشی که به وسیله گروه‌های خاص تعیین می‌شود. آنان اصلی به نام «میانجی‌گری»<sup>۵</sup> را

- 
1. Lakoff
  2. Piers
  3. Simpson
  4. Hatim & Mason
  5. mediation

در مطالعات خود در نظر گرفتند یعنی میزانی که مترجمان در فرایند انتقال دخالت کرده و متن ترجمه شده را با باورها و دانش خود تغذیه می کنند.

## ۲. پیشینه پژوهش

ترجمه با دست کاری در عوامل روان شناختی به راحتی می تواند دیدگاه های خود را به ما تحمیل کند که گاه معنایی در خلاف جهت متن مبدأ بر ذهن مخاطب خود القا می کند. به همین دلیل نمی توان در بررسی متون ترجمه شده - علی الخصوص سیاسی - صرفاً، از دیدگاه های زبان شناختی برای تحلیل داده ها استفاده کرد؛ بلکه باید از مباحث دیگری چون تحلیل گفتمان انتقادی<sup>۱</sup> نیز بهره برد. با بهره گیری از این رویکرد می توان علاوه بر بررسی عوامل زبان شناختی و واکاوی لایه سطحی زبان، بافت متن نیز مورد توجه قرار گیرد. بدین منظور ابتدا پیشینه مطالعات خارجی و سپس پیشینه مطالعات داخلی که در این زمینه انجام گرفته را بررسی خواهیم کرد تا بتوانیم برای ارزیابی و تحلیل دقیق پیکره پژوهش از الگوی مناسب تلفیقی استفاده نماییم.

ون دایک (۱۹۹۹) از گفتمان، جامعه و شناخت اجتماعی، یک سه ضلعی مفهومی می سازد و معتقد است که ایدئولوژی شکل گرفته توسط گفتمان انتقادی نقش به سزایی در ایجاد شناخت اجتماعی بازی می کند. افزون بر این، وی تصریح می کند که در ترجمه قدرت، ایدئولوژی، سلطه، طبقه و جنسیت نیز نقش به سزایی دارند. وی همچنین معتقد است که عناصر زبان شناختی گفتمان به گروه قدرتمند این امکان را می دهد تا بر اندیشه مخاطبان خود تأثیر گذاشته و آن را به کنترل خود در آورد. به همین دلیل است که انتخاب واژه ها و نوع سبک نویسنده، بیش از آنکه تحت تأثیر مقوله های صرفی و نحوی باشد، متأثر از ایدئولوژی است (ون دایک، ۲۰۰۰).

ونوتی (۱۹۹۵) نیز با اذعان به نقش مترجم در انتقال دیدگاه های ایدئولوژیکی خود به متن مقصد، تأکید می کند که مترجم لاجرم تحت سیطره ایدئولوژی است و وی را از آن گریزی

---

1. critical discourse analysis

نیست که این امر به تبع خود پیامدهای ایدئولوژیکی برای فرهنگ مقصد به دنبال خواهد داشت. پس بر این اساس، ترجمه در ذات خود فعالیتی ایدئولوژیک محسوب می‌شود. وی همچنین از دو اصطلاح «بومی‌سازی»<sup>۱</sup> و «بیگانه‌سازی»<sup>۲</sup> استفاده می‌کند تا بتواند بر مواضع ایدئولوژیکی مترجمان صحه بگذارد. بومی‌سازی، متن را برای مخاطب، آشنا جلوه داده و بیگانه‌سازی تلاش دارد تا گداهای فرهنگی متن مبدأ را به مخاطب انتقال دهد تا او را با فضای فرهنگی نویسنده مواجه سازد.

هتیم و میسون (۱۹۹۷) نیز باور دارند که ترجمه فعالیتی طبیعی نیست، بلکه چه در چارچوب عمل و چه در قالب یک محصول، امری سیاسی است. آنها از مقوله‌های ژانر، گفتمان و متن در ارزیابی ترجمه‌ها به‌خصوص تحلیل عناصر ایدئولوژیکی متن مقصد استفاده می‌کنند و معتقدند که این سه مقوله به‌مانند نظام‌های شناختی هستند که ایدئولوژی در آنها بروز می‌یابد.

در ادامه راهبردهای برگرفته از مطالعات ون دایک و هتیم و میسون عنوان شده است:

## ۲. ۱. سازوکار آغاز-پایانه<sup>۳</sup>

اگر بنا به نظر هالییدی<sup>۴</sup> (۱۹۸۵)، هدف از گفتار را ارتباط و جمله یا جمله‌واره<sup>۵</sup> را به‌نوعی حامل این ارتباط در نظر بگیریم؛ پیام از دو قسمت «آغاز»<sup>۶</sup> و «پایانه»<sup>۷</sup> تشکیل شده است. وی اعتقاد دارد که اگر آغاز دچار تغییر و دگرگونی گردد، مفهوم پیام نیز عوض می‌شود. لیکن هتیم و میسون (۱۹۹۰، صص. ۲۱۲-۲۱۳) اظهار کرده‌اند آغاز نسبت به بخش پایانه اهمیت کمتری دارد، زیرا هدف و جان کلام در پایانه نهفته است. در واقع پایانه بخشی است که نویسنده اطلاعات را در آن قرار داده و به مخاطب منتقل می‌کند.

1. domestication
2. foreignization
3. theme-rheme arrangement
4. Halliday
5. clause
6. theme
7. rheme



## ۲.۲. تفصیل متن<sup>۱</sup> و افزایش<sup>۲</sup>

در راهکار تفصیل، معمولاً، مترجم یک خرده جمله<sup>۳</sup> یا سازه فاقد فعل را در متن مبدأ تبدیل به یک جمله کامل می‌نماید. یا یک جمله ساده خبری را به یک جمله مرکب با دو بخش پایه و پیرو تبدیل می‌کند. اما در افزایش، مترجم با تأکید بر مفهومی خاص متن را با تدبیری برجسته می‌سازد که آشکارترین آنها افزودن واژه یا سازه‌ای جدید به متن است و بدین وسیله به نوعی حجم متن را نیز افزایش می‌دهد.

## ۳.۲. تقلیل متن<sup>۴</sup> و حذف<sup>۵</sup>

تقلیل در مقابل تفصیل قرار دارد، یعنی تبدیل یک جمله با عناصر دستوری کامل به عبارت. در حذف، اما گاهی واژه یا عبارتی به‌طور کامل از متن حذف می‌گردد.

## ۴.۲. تبدیل ساخت معلوم به مجهول و بالعکس<sup>۶</sup>

فرکلاف<sup>۷</sup> (۱۹۹۵) بر این باور است که جملات مجهول عاملیت و علت را مشخص نمی‌کنند. در واقع هنگامی از جمله مجهول استفاده می‌شود که عاملیت در آن نفی شده و تأکید بیشتر بر عمل انجام گرفته است.

## ۵.۲. پیوند واژگانی<sup>۸</sup>

هتیم و میسون (۱۹۹۷) شرط لازم برای یک مجموعه واحد از جملات را «پیوند» می‌دانند که به دو طریق پیوند واژگانی و دستوری قابل اجراست. هالیدی و حسن<sup>۹</sup> (۱۹۷۶) نیز بیان می‌کنند که نویسنده متن با پیوند واژگانی، نگرش خاصی را تلویحاً القا می‌نماید. پیوند واژگانی معمولاً

1. expansion
2. addition
3. Small clause
4. contraction
5. omission
6. voice shifts
7. Fairclough
8. lexical cohesion
9. Hasan

از طریق گزینش و تکرار شکل می‌گیرد؛ به‌طور مثال واژه‌ای با اسم عام در متن مقصد جایگزین گردد، یا از کلمات هم‌معنی استفاده شود.

## ۶.۲. کاربرد نابرابر معادل‌های واژگانی و معنایی

در فرآیند ترجمه، برای معادل‌سازی واژگان می‌توان از ساختار سلسله‌مراتبی و تحلیل مشخصه‌ای برای ابهام‌زدایی و مشخص کردن مرز واژه‌های هم‌معنی استفاده کرد تا در نهایت بتوان به واژه دقیق‌تری به‌عنوان معادل در متن مقصد دست یافت؛ اما گاهی در برخی متون، به‌خصوص متون سیاسی به‌منظور پیشبرد اهدافی خاص، بعضی از واژه‌ها با معادل مناسبی از لحاظ درجه‌بندی معنایی، به متن ترجمه منتقل نمی‌شوند و به‌نوعی عدم هماهنگی در ارزش‌گذاری واژه‌ها دیده می‌شود.

## ۷.۲. واژه‌سازی افراطی<sup>۱</sup>

مترجم با بومی‌سازی برخی از اصطلاحات یا واژه‌ها به دنبال برقراری ارتباط هرچه بیشتر با مخاطبان است، بنابراین سعی می‌کند از همه پتانسیل‌های فرهنگی زبان مقصد استفاده نماید.

## ۸.۲. توصیف کنشگر<sup>۲</sup>

توصیف کنشگران در گفتمان رابطه مستقیم با ایدئولوژی دارد؛ بنابراین هر گروه سعی می‌کند، مجموعه خود را حتی‌الامکان با خصایص مثبت یا حداقل خنثی نشان دهد و در مقابل گروه غیر را با خصایص و توصیفات منفی نشان دهد.

## ۹.۲. قطبی‌سازی<sup>۳</sup>

انسان‌ها به شکل‌های گوناگونی تمایل به گروه‌بندی دارند. در این گروه‌بندی، آنها تمایز بین خودی‌ها و غیرخودی‌ها را بروز می‌دهند، یعنی به نوعی قطب‌سازی دست می‌زنند. بازنمایی روابط بین خود و دیگری یکی از نشانه‌های زندگی اجتماعی و پیوند درون‌گروهی است که به‌عنوان رایج‌ترین راهبرد گفتمانی بخصوص در گفتمان‌های سیاسی شناخته می‌شود.

1. over-lexicalization
2. description of agent
3. polarization

قریشی و جهان‌جویان (۱۳۹۱) در مقاله خود به نمایاندن تأثیر ایدئولوژی بر متون حساس چون قرآن کریم پرداخته و نمونه عینی ایدئولوژی مترجمان را در هفت سطح واژگان، نحو، نظام آوایی، معنای استعاری، معنای ضمنی، معنای چندگانه و شفاف‌سازی بررسی کردند. هرچند نویسندگان در انتهای مقاله به این مسأله نیز اذعان می‌کنند که تمام گزینش‌های انجام‌شده، لزوماً، محصول دست‌کاری‌های ایدئولوژیک مترجمان نبوده، بلکه عوامل دیگری چون توانایی مترجم و تسلط وی به زبان مبدأ و مقصد و اشتباهات سهوی نیز ممکن است در ترجمه تأثیرگذار بوده باشند.

خانجان (۱۳۹۲) نتایج تحلیل‌های آماری توصیفی در مقاله خود را نشان‌دهنده برخورد ایدئولوژیکی مترجم در انعکاس اخبار خارجی در رسانه‌های فارسی‌زبان دانسته و میزان کاربرد عناصر ساخت‌های گذرایی وجهی و متنی با میزان نبود همسویی ایدئولوژیکی را معنادار توصیف کرده است. وی همچنین نشان داد که ساخت متنی در مقایسه با دو ساخت دیگر تأثیر بیشتری از میزان نبود همسویی ایدئولوژیکی بین تولیدکنندگان متون مبدأ و مقصد پذیرفته است، چراکه این ساخت چگونگی نگرش ما نسبت به جهان را رقم می‌زند. از سوی دیگر نبودن همسویی ایدئولوژیکی مترجم یا تولیدکنندگان گزارش‌های خبری متن مقصد با مؤلف یا تولیدکنندگان گزارش‌های خبری متن مقصد از صراحت بیان در متون مقصد می‌کاهد و بر میزان رازگونگی و ابهام می‌افزاید. در گام سوم وی به این نتیجه رسیده که از میان سه راهبرد دخلت در محتوای ایدئولوژیکی متن مبدأ یعنی حذف، تعدیل و درج<sup>۱</sup>، راهبرد حذف بیش از دو راهبرد دیگر استفاده شده است. در آخر نویسندگان اذعان می‌کند زبان نیز می‌تواند محملی برای انتقال ایدئولوژی باشد و بر این اساس می‌توان آن را نوعی کنش گفتاری به حساب آورد، بنابراین باید آن را در الگوهای تحلیل و نقد ترجمه گنجانند.

امیرشجاعی و قریشی (۱۳۹۵) با تکیه بر تحلیل چارچوب نظریه ون دایک<sup>۲</sup> و هاکین<sup>۳</sup> به این نتیجه رسیدند که مترجم در متن مورد نظر با اقتباس شیوه طبیعی‌سازی ایدئولوژیک<sup>۴</sup>

1. inclusion
2. Vandijk
3. Huckin
4. ideological naturalization

بومی‌سازی و ترجمه اصطلاحی<sup>۱</sup>، مفهوم مورد نظر و فرهنگ غالب را انتقال داده است در حالی که نویسنده در متن مبدأ بدون هیچ دخالتی بر خواننده تسلط می‌یابد. همچنین مترجم سعی کرده برای شفاف‌سازی در ترجمه راهکارهای غیر رسمی و محاوره‌ای را به کار ببرد و برای حفظ بافت معنایی و موقعیتی، غیر اصطلاح را به اصطلاح ترجمه کند. با این حال، مترجم با حفظ بعضی از عناصر بیگانه و عدم استفاده از پانویس، ارزش تجربی متن را حفظ کرده است.

آقاگل‌زاده و فیروزیان پوراصفهانی (۱۳۹۵) اعتقاد دارند که محور سبکی (راهبرد واژه‌گزینی) غالباً به‌طور قابل‌توجهی مورد استفاده مترجمان فارسی‌زبان جهت القای ایدئولوژی مد نظر قرار گرفته است. نتایج حاصل از این پژوهش حاکی از آن بود که مترجمان فارسی متون سیاسی علاوه بر زبان و نشانه‌های زبانی می‌بایست نشانه‌های فرازبانی کلمات و عبارات متن را نیز مورد بررسی قرار دهند.

کشوردوست و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی مقایسه‌ای القای ایدئولوژی در رسانه‌های ایرانی و آمریکایی پرداخته‌اند. این تحقیق در چارچوب نظریه ون دایک انجام شده و حوزه‌های مختلف در رسانه، از جمله سیاسی، اجتماعی، ورزشی و... را شامل می‌شود. نویسندگان در این پژوهش به این نتیجه رسیده‌اند که رسانه‌های هر دو کشور در پوشش موضوع‌هایی که وارد روند تولید می‌شوند، رویکردی خنثی ندارند، بلکه از راهکارهای مختلف برای القای ایدئولوژی خود استفاده می‌کنند. داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که کاربرد این راهکارها در رسانه‌های ایرانی ۶۰۴۰ مورد و در آمریکایی ۷۶۴۶ مورد بوده است. هر دو رسانه از راهبرد «واژگان گرای»<sup>۲</sup> با بسامد بیشتری استفاده کرده‌اند. صاحبان قدرت همچنین از زبان پیچیده در حوزه علمی، به‌ویژه از واژگان تخصصی و غیرقابل درک برای عموم استفاده می‌کنند تا ایدئولوژی خود را به عموم القا کرده و اهداف خویش را پیش ببرند.

---

1. idiomatic translation

2. lexicalization

سلامتی و قمی اسکویی (۱۳۹۹) در مطالعه خود فیلم‌های دوبله‌شده بعد از انقلاب را به لحاظ دست‌کاری ایدئولوژیک مورد بررسی قرار داده‌اند. در بخش درون‌متنی کلام محور مانند فحش‌ها، تابوها، مشروبات الکلی و... اغلب از تکنیک حذف استفاده گردیده. البته در برخی مواقع کلمات تابو با عناصر دیگر جایگزین شده است. نگارندگان از تکنیک دیگری با عنوان تضعیف نام می‌برند که به ندرت در تمام بازه‌های زمانی مشاهده می‌شود. ایشان در مطالعه خود مثال‌هایی از موارد غیرکلامی نیز می‌آورند و در نهایت نتیجه می‌گیرند که در دولت اصولگرایان تکنیک حذف و جایگزینی بیشترین سهم را در دست‌کاری‌های ایدئولوژیک فیلم‌های دوبله‌شده داشته و در زمان دولت اصلاح‌طلبان، تأکید بیشتر بر تکنیک تضعیف بوده است.

در این پژوهش نیز سعی شده با نگاهی به رویکرد ارائه‌شده بین متن انگلیسی خبر *واشنگتن‌تایمز* با ترجمه آن تحلیلی مقایسه‌ای از سه جنبه عناصر واژگانی، نحوی و متنی انجام شود و همچنین از جنبه گفتمان‌شناسی، ساحت‌های دیگری چون تأثیر بافت موقعیتی و عوامل فرازبانی نیز مورد واکاوی قرار گیرد؛ به نحوی که تأثیر دست‌کاری مترجم در ساخت سازه‌های نحوی و واژگانی و تأثیر آن بر بافت موقعیتی و بروز یک متن ایدئولوژیک روشن گردد.

### ۳. روش پژوهش

متن مورد نظر، در *خبرگزاری فارس* در تاریخ ۹ فروردین ۱۴۰۰ منتشر شده است که ترجمه‌ای است از گزارش *واشنگتن‌تایمز* که در تاریخ ۲۵ مارس ۲۰۲۱ منتشر شده است. یعنی درست در بحبوه زمانی که واکنش‌های متفاوتی نسبت به قرارداد ۲۵ ساله ایران و چین در جامعه شکل گرفته بود و گمانه‌زنی‌های بسیاری در فضاهای مختلف رسانه‌ای شکل گرفته بود.

برای تحلیل خبر، با استفاده از رویکرد «ون دایک» (۱۹۸۲، صص. ۱۷۷-۱۹۵) متن را هم در جایگاه مبدأ و هم مقصد تقطیع کرده و از راهبرد تحلیل رویداد استفاده شده است که می‌توان آن را به‌نوعی معادل پاراگراف در نظر گرفت. مسلماً تمامی داده‌ها ارزش یکسانی به جهت دارا بودن سویه‌های ایدئولوژیک و تعارض با متن مبدأ را دارا نیستند؛ لذا از گرفتن نمونه‌های تصادفی و به‌طور کل روش‌های معمول در نمونه‌گیری پرهیز شده است. در هر رویداد، مترجم

گاهی از چندین راهبرد در ترجمه سود برده، بر همین اساس نمونه‌های مورد نظر عیناً از متن خبر به زبان انگلیسی و برگردان آنها از منبع خبرگزاری فارس به صورت ترجمه فارسی نقل شده و سپس راهبردهای ذکرشده در بخش چارچوب نظری بر روی آنها اعمال شده تا بدین وسیله مورد ارزیابی و تحلیل قرار گیرند.

#### ۴. یافته‌های پژوهش

در این بخش همچنان که پیش تر یاد شد، تعدادی از جملات پیکره پژوهش را که در برگردان فارسی آنها می توان نشانه‌هایی از سویه‌های ایدئولوژیکی و راهبردهای زبان‌شناختی یافت، ارائه و سپس بر اساس چارچوب نظری ذکرشده واکاوی می گردند.

- China flouts sanctions as Trump-era pressure campaign crumbles.

- افسار تحریم‌های ایران از دست آمریکا در رفته است/ چین تحریم‌های ایران را به بازی می گیرد.

در برگردان فارسی جمله بالا، تغییرات بسیاری قابل مشاهده است. در واقع، مترجم از چندین سازوکار بر اساس چارچوب نظری هتیم و میسون و همچنین ون دایک برای نیل به اهداف ایدئولوژیکی خود استفاده کرده است که به تفصیل و به صورت مجزاً در ادامه عنوان می گردد.

#### • سازوکار آغاز- پایانه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

معمولاً در متون خبری آغاز خبر، یعنی سرمقاله، به عنوان یک گفتمان گونه می تولد رو بکرد اصلی مترجم را در اثر ترجمه شده خود نشان دهد (یارمحمدی، ۱۳۸۰). سرمقالات اصول و قواعد خاص خود را می طلبند که بنا بر آن اهداف اصلی فرد یا گفتمان قدرتی که در پشت متن مورد نظر است را برآورده می سازد که البته شیوه بیان یا رمزگذاری آنها در فرهنگ‌های گوناگون متفاوت است. در خبر *واشنگتن تایمز* آغاز جمله با «چین» شروع می شود. در واقع، نویسنده متن اصلی قصد داشته عملکرد چین در قبال آمریکا را به تصویر کشیده و آن را به عنوان موضوع اصلی مقاله خود برگزیند؛ در حالی که در تیترا خبرگزاری فارس «ایران» در

آغازۀ خبر واقع شده است. بدین ترتیب مترجم، عامدانه، قصد داشته موضوع اصلی مقاله را از «چین» به سمت «ایران» سوق دهد. به نحوی که مخاطب احساس کند رویکرد اصلی نویسنده در این متن «ایران» و «فروپاشی تحریم‌های اعمال‌شده از سوی آمریکا» است. این راهکار در بخش دوم سرمقاله، عیناً، تکرار می‌شود و مترجم بدون توجه به متن اصلی، دوباره واژه «ایران» را در عنوان خبر تکرار می‌کند؛ بدین وسیله بر موضع خود در هدف قرار دادن «ایران» به عنوان موضوع اصلی مقاله تأکید می‌ورزد.

#### • واژه‌سازی افراطی

مترجم در این رویداد هم‌زمان از صافی ایدئولوژیکی و زبانی آن‌هم به شکلی کاملاً آشکار و حتی به نوعی می‌توان گفت افراطی استفاده کرده است. چنانکه مشاهده می‌شود، معادل قسمت اول تیتیر خبرگزاری فارس، در واژگن‌تایمز نیامده، بلکه مترجم این جمله را از متن خبر، انتخاب، سپس با دست‌کاری و برجسته کردن، آن را به عنوان خبر انتقال داده است. استفاده از اصطلاح «افسار از دست در رفتن» چنانکه پیش‌تر گفته شد، استفاده از سنت گفتمانی متن مقصد است تا خواننده را با خود همراه سازد. این اصطلاح در کُنه خود به نوعی معنای یاغی‌گری، نافرمانی و خودمختاری را به همراه دارد و به نظر می‌رسد مترجم با به کار گرفتن این اصطلاح، خواسته رویکرد ایران را در قبال آمریکا و سیاست خارجی این کشور به شکل تلویحی نشان دهد. این راهکار مترجم در کنار قسمت دوم عنوان خبر و استفاده از فعل «به بازی گرفتن» به نوعی در کنش گفتاری متن مقصد دگرگونی حاصل کرده است که این امر سرانجام، بی‌اهمیت بودن سازوکار تحریم‌های اعمال‌شده از جانب آمریکا را در ذهن خواننده تقویت می‌کند.

#### • افزایش

قسمت دوم سرمقاله خبرگزاری فارس، به نوعی ترجمه سرمقاله اصلی است و باز هم با دست‌کاری‌هایی در جهت نیل به اهداف ایدئولوژیکی؛ یعنی اضافه کردن «ایران» به متن ترجمه و در عوض حذف عبارت «هم‌زمان با کمپین فشار دوران ترامپ». هالیدی و حسن (۱۹۷۶) در نظریات خود تأکید می‌کنند که پدیدآورنده متن با استفاده از ابزار پیوند واژگانی خواهد

توانست اندیشه و رویکرد خود را در مقابل مخاطب به شکلی ضمنی مورد تصریح قرار دهد. چنانکه پیش‌تر گفته شد، پیوند نیز می‌تواند هم به لحاظ واژگانی و هم دستوری محقق گردد. بر همین اساس، اضافه کردن واژه‌ای به متن اصلی در مجاورت و پیوند با عناصر دیگر به شکلی پنهان معنای اضافه‌ای را به متن مبدأ تحمیل می‌کند. آن‌چنان‌که مشاهده می‌شود، در متن اصلی، واژه «ایران» وجود ندارد و مترجم با اضافه کردن آن ذهن مخاطب را از واژه عام تحریم (چنانکه بعدتر آمده، منظور تحریم‌های تمام کشورهای است که ایالات متحده، در زمان ترامپ مشمول تحریم قرار گرفته بودند از قبیل ونزوئلا و کره شمالی) به سمت ترکیبی خاص یعنی (تحریم‌های ایران) منحرف ساخته است تا بتواند از این امر به نفع اهداف ایدئولوژیکی خود استفاده کند.

#### • قطبی‌سازی

مترجم با حذف قسمت دوم سرمقاله، سعی کرده در این گفتمان‌گونه از تقابل سه‌گانه «چین، ایران و ترامپ»، به تقابل «چین، ایران و آمریکا» برسد. این تغییر موضوع گفتمان که در چند ساحت دیگر این مقاله نیز تکرار شده، باعث می‌شود تا موضع به کار رفته در این گفتار از جایگاه شخصی خارج شده و به جایگاه حقوقی کشانده شود. به نظر می‌رسد، متن مبدأ سعی کرده رویکرد ایجاد کمپین فشار را موضعی شخصی و تنها مربوط به ترامپ جلوه دهد، اما این امر در متن مقصد تبدیل به موضع نظام سیاسی آمریکا در قبال ایران جلوه کرده است. مترجم از همان بدو امر، تقابل «ایران و آمریکا» را به‌عنوان دو قطب متضاد در متن ترجمه خود گنجانده است و درست در نقطه مقابل این رویکرد، در بند دوم شاهد هم‌جواری «ایران و چین» هستیم. این عملکرد در نظریه ون دایک به دنبال خود راهبرد قطبی‌سازی را به همراه دارد، یعنی ایجاد گروه (خودی) در مقابل گروه (غیر خودی)؛ بنابراین مترجم از همان آغاز مقاله به شکلی آشکار، رویکرد ایدئولوژیکی خود را نسبت به متن پیش رو به مخاطب تزریق می‌کند.



### • کاربرد نابرابر معادل‌های واژگانی و معنایی

رویکرد مترجم به واژه «flout» نیز می‌تواند حاصل نگرشی خاص باشد چنانکه ترجیح داده میان «زیر پا گذاشتن» و «به بازی گرفتن» مورد دومی را که همسو با آرای خبرگزاری مطبوعش است، در نظر بگیرد. اگرچه «زیر پا گذاشتن» و «به بازی گرفتن» هر دو به شکل ضمنی نشان از نافرمانی و عدم انجام کاری است، لیکن به لحاظ ارزش واژگانی، در فرآیند «به بازی گرفتن» نوعی بی‌اهمیت جلوه دادن و به سُخره گرفتن نیز نمود پیدا می‌کند. بدین ترتیب مترجم با راهکاری هدفمند در کاربرد نابرابر معادل‌های واژگانی سعی کرده است انسجام متن را به‌گونه‌ای حفظ کند که در راستای اهداف ایدئولوژیکی خود قرار گیرد و به‌نوعی تحریم‌ها را از دیدگاه خود به سُخره گرفته است.

-With China now openly flouting the sanctions, some analysts say, Tehran is emboldened to ignore Mr. Biden's demand that it make the first concessions to come back into compliance with the nuclear pact.

- چین اکنون آشکارا این تحریم‌ها را به بازی گرفته است و تهران نیز این جسارت را دارد تا خواسته بایدن برای اینکه نخست ایران به تعهدات توافق هسته‌ای بازگردد را نادیده بگیرد.

### • تبدیل ساخت معلوم به مجهول و بالعکس

در متن مبدأ جمله با آغاز حرف اضافه «with» شروع شده که جمله پیرو محسوب می‌گردد، لیکن نویسنده آن را جهت تأکید و اهمیت بیشتر، در آغاز کلام آورده و بدین ترتیب آن را عامل جمله بعدی یعنی «نادیده گرفتن خواسته بایدن توسط ایران» قلمداد کرده است و این، یعنی استفاده از قاعده تسلط سازه‌ای در رسیدن به اهداف ایدئولوژیکی. نویسنده متن مبدأ به‌جز جابه‌جایی بندهای پایه و پیرو، از عامل «مجهول‌سازی» در راستای این هدف نیز بهره برده است. در واقع نویسنده، با نشان‌دار کردن جمله، تأثیر قابل ملاحظه‌ای به لحاظ معنایی بر جمله نهاده است به‌نحوی که قصد داشته جسارت ایران در نادیده گرفتن خواسته بایدن را معلول زیر پا گذاشتن تحریم‌ها توسط چین معرفی کند. این در حالی است که در متن مقصد درست برخلاف استراتژی متن مبدأ، جملات هم حالت پایه و پیرو خود را از دست داده‌اند و جمله مجهول «Tehran is emboldened...» نیز تبدیل به ساخت معلوم فاعل و مفعولی

مشخص شده است. در واقع، مترجم با بیرون کشیدن جمله از حالت نشان‌دار و تبدیل آن به یک جمله بی‌نشان، سعی در بازنویسی مجدد متن، با اهداف مورد نظر خود نموده است.

علاوه بر این، مترجم در رویکرد زبانی خود، با فاعل قرار دادن «ایران» و «چین» و رعایت اصل هم‌جواری آن دو را در کنار هم کنشگر<sup>۱</sup> معرفی کرده است. در حالی که در متن اصلی تنها «چین» به‌عنوان عنصر کنشگر و «ایران» عنصری تأثیرپذیر<sup>۲</sup> معرفی می‌شود؛ بنابراین مترجم با استفاده از استراتژی‌های بیان شده، اهداف ایدئولوژیکی نویسنده متن مبدأ را به نحو چشمگیری خنثی کرده است.

- “China not only has an interest in buying discounted oil from Iran,” he said in an interview. “It also has geopolitical incentives in the sense that it could prop up the Iranian regime with the goal of prolonging tensions between the U.S. and Iran in a way that prevents the U.S. from achieving its desired strategic pivot to Asia.”

- وی افزود: چین نه تنها در خرید نفت ایران منفعت دارد بلکه انگیزه‌های ژئوپلیتیکی در ممانعت از دستیابی آمریکا به محور استراتژیک مطلوبش در آسیا نیز دارد.

#### • تقلیل و حذف به منظور توصیف کنشگر

تقلیل متن می‌تواند در ترجمه به دو شیوه انجام گیرد: اول اینکه مترجم جمله‌ای را که متشکل از چند فرایند است به فرایندهای کمتری تقلیل دهد یا آنکه جمله‌ای که دارای حداقل یک فرایند است را به جمله‌ای فاقد فرایند مثلاً یک عنصر اسمی یا قیدی و... تبدیل کند. در شیوه دوم، تقلیل می‌تواند شامل حذف عامل، واژه یا جمله و یا سازه‌های بزرگ‌تر از آن در متن ترجمه شده باشد.

مترجم ابتدا با عملکرد تقلیل، دو فرایند مستقل را در متن مبدأ تبدیل به یک فرایند وابسته پایه و پیرو نموده است و از سوی دیگر با دست‌کاری در متن و اعمال فرایند حذف هم در ساحت واژگانی و هم متنی، تلاش کرده صافی ایدئولوژیکی خود را این بار به شکل آشکار به کار گیرد. در سطر اول با حذف واژه «discounted»، مترجم مجدداً سعی در مثبت نشان دادن

1. agent  
2. patient

رویکرد چین نسبت به نظام اقتصادی ایران دارد. در متن مبدأ تصریح شده که چین نفت را با تخفیف از ایران می‌خرد. در حالی که در متن خبرگزاری فارس، واژه «با تخفیف» حذف شده است. مسلماً حذف این واژه در کنار تأکید بر تحریم‌های ایران و عدم خرید نفت توسط سایر کشورها، چین را در نظر مخاطب با خصایص مثبت به‌عنوان دوست و شریک قابل اعتماد در مقابل ایالات متحده نشان می‌دهد. به‌علاوه با تجزیه رویداد مورد نظر، قسمت میانی متن یعنی دو جمله پیرو بعدی را حذف و بخش پایانی را با بخش آغازین رویداد درهم آمیخته و آنها را در برگردان فارسی باهم تلفیق کرده است. معنای متن اصلی بدین گونه است:

چین نه تنها علاقه‌مند به خرید نفت با تخفیف از ایران است، بلکه دارای انگیزه‌های ژئوپلیتیکی می‌باشد. به این معنی که می‌تواند رژیم ایران را با هدف طولانی شدن تنش بین ایالات متحده و ایران به گونه‌ای تقویت کند که از دستیابی ایالات متحده به محور اصلی استراتژیک خود در آسیا جلوگیری کند.

همچنان که مشاهده می‌شود، در متن اصلی نویسنده مجدداً تنها آمریکا و چین را بازیگران اصلی سناریوی خاورمیانه قلمداد کرده است و چین را به‌عنوان قدرتی معرفی می‌کند که تنها به حفظ منافع اقتصادی و ژئوپلیتیکی خود می‌اندیشد. مسلماً این جملات با اهداف ایدئولوژیکی مترجم همسو نبوده، لذا به‌طور کامل از متن اصلی حذف شده است. حذف برخلاف عمل مبتداسازی که به برجسته‌سازی منجر می‌شود، مشتمل بر نوعی پنهان‌سازی آشکار است. مترجم با عمل حذف، اقدام به نوعی بازنویسی متن می‌کند چراکه اگر عنصر یا عناصری از متن حذف گردد، مخاطب با آن مطلب مواجه نخواهد شد (هاکین، ۱۹۹۸).

نکته دیگری که می‌توان به آن اشاره کرد، این است که در زبان فارسی در جملاتی که به شکل نقل قول مستقیم نوشته می‌شوند، معمولاً، در جایگاه آغازین جمله به گوینده و سپس به گفته اشاره می‌شود. این در حالی است که در جملات انگلیسی معمولاً عکس این قضیه اتفاق می‌افتد. در جمله بالا نیز مترجم با هدف تعادل‌سازی بر اساس ویژگی‌های ساخت روایت در زبان فارسی، رویداد را از ترکیب «گفته + گوینده» به «گوینده + گفته» تغییر داده است تا بتواند به لحاظ نقشی از ویژگی‌های متن مبدأ پیروی نماید.

- Administration officials say they intend to enforce the existing sanctions on Iran's oil sector, but there is little sign of that happening. The White House has instead focused on raising concerns privately with the Chinese in hopes they will change their behavior.

مقامات دولت بلیدن می‌گویند، قصد دارند تا تحریم‌های موجود علیه بخش نفتی ایران را عملی کنند، اما نشانه‌های کمی از وقوع این اتفاق وجود دارد، اما در عوض کاخ سفید بر ایجاد و افزایش نگرانی‌ها به صورت خصوصی با چینی‌ها تمرکز کرده تا آنها رفتار خود را تغییر دهند.

#### • تقلیل و حذف

در جمله بالا، مجدداً شاهد عملکرد صافی زبانی هستیم. در متن اصلی تنها دو جمله پایه و پیرو داریم که توسط مکمل‌ساز<sup>۱</sup> «اما» به هم پیوند خورده‌اند. درحالی‌که در متن ترجمه پس از پایان جمله پیرو با درج دوباره این مکمل‌ساز، جمله‌ی بعدی نیز به یک سازه پیرو مبدل شده است. لیکن این تغییر، به تغییر معنایی نینجامیده است. تنها در انتهای جمله، صافی ایدئولوژیک مجدداً سبب حذف «in hopes» (تا امیدوار باشند آنها رفتارشان را تغییر دهند) از متن ترجمه شده است. به نظر می‌رسد، وجود این سازه به وقوع این جمله معنای منعطف‌تر و خوش‌بینانه‌تری می‌دهد که با حذف آن این تأثیر از بین می‌رود.

- Beijing has increased oil purchases after signing a deal in June on a special 25-year strategic partnership with Tehran.

پکن پس از امضای قرارداد با تهران در ماه ژوئن، خرید نفت از ایران را افزایش داد.

#### • حذف به منظور دستیابی به توصیف مثبتی از کشگر

چنانکه مشاهده می‌شود مترجم در این جمله، با گذراندن جمله از صافی ایدئولوژیک، اقدام به تقلیل متن نموده و عبارت «توافق‌نامه همکاری ویژه ۲۵ ساله استراتژیک» تنها به واژه «قرارداد» بسنده کرده است و بدین ترتیب گویا اهمیت و ارزش این سند توافق را برای چین به‌نوعی تقلیل داده است و منفعت چین را در بستن قرارداد ۲۵ ساله با ایران، به‌نوعی خنثی نموده، در

عوض اثر آن را برای ایران پُررنگ‌تر نموده است. لیکن به نظر می‌رسد، مترجم به لحاظ زبانی متن را دست‌کاری و دچار دگرگونی ننموده است.

- Iran is not the only rogue international actor with whom Beijing is pursuing expanded oil ties.

ایران تنها بازیگر بین‌المللی سرکش از نظر آمریکا نیست که پکن در پی گسترش روابط نفتی با آن است.

#### • افزایش به منظور ایجاد قطبی‌سازی

در این جمله مترجم کوشیده است تا از طریق پیوند واژگانی و درج عبارت «از نظر آمریکا» مجدداً وارد فضای خودی و غیر خودی شود، چنانکه تمام کشورها را در یک‌سو و ایالات‌متحده را در سوی دیگر قرار داده است. بدین ترتیب نشان می‌دهد که در این سناریو، تنها آمریکا است که ایران را به‌عنوان کشوری «سرکش» معرفی می‌کند و فضای بین‌المللی سوای آن چیزی است که آمریکا قصد صحه گذاشتن بر آن را دارد.

#### ۵. بحث و نتیجه‌گیری

نویسندگان و مترجمان متون سیاسی همواره از راهبردهای متفاوتی در جهت اشاعه و پیشبرد باورها و اهداف ایدئولوژیکی خود سود جست‌ه‌اند تا بتوانند رویدادهای سیاسی مورد توجه خود را برجسته یا کم‌رنگ نشان دهند (وندایک، ۲۰۰۴). در بررسی متون ترجمه سیاسی اکتفا به یک چارچوب نظری خاص هرگز نمی‌تواند جهات و زوایای مختلف متن مورد نظر را به‌خوبی نمایان سازد. بر همین اساس ناگزیر می‌بایست از یک الگوی تلفیقی استفاده کرد.

الگوی مورد استفاده در پژوهش حاضر، از دو چارچوب نظری تحلیل گفتمان انتقادی ون دایک و هتیم و میسون گرفته شده است. در این پژوهش نشان داده شد که چگونه در متون سیاسی گاهی حتی در کوچک‌ترین سازه نحوی یک متن می‌توان از راهبردهای مختلف زبانی و گفتمانی استفاده کرد تا مترجم پیامد دلخواه خود را از آن دریافت کند. از سوی دیگر مشاهده شد که در بعضی از بخش‌های متن، مترجم آشکارا و در برخی دیگر تنها با به کار بستن عناصر

زبانی چون تبدیل مجهول به معلوم، واژه‌سازی و کاربرد نابرابر معادل‌های واژگانی به‌عنوان یک ابزار کارآمد و به شکل پنهان، توانسته در معنای متن دست‌کاری و ایدئولوژی خود را به مخاطب القا کند.

بنا بر نتایج به‌دست‌آمده، تأکید اصلی مترجم بیش از هر راهبرد دیگر قطبی‌سازی متن مقصد است و برای این منظور از راهکارهای متفاوتی سود جست که بیشترین آنها حذف و تقلیل متن است. آن‌چنان‌که در چند مورد در مقاله نمونه‌هایی بررسی شد، حجم متن مقصد نسبت به مبدأ در اغلب موارد کمتر شده است. در واقع مترجم تعمداً کوشیده تا نکات موجود در متن اصلی که با شاخص‌های ایدئولوژیکی خود هماهنگی ندارد را حذف و یا تقلیل دهد و بدین‌وسیله با پنهان‌سازی برخی از عناصر، متن را با در نظر گرفتن اهداف خبرگزاری مطبوع خود دوباره بازنویسی کند. راهبردهایی که مترجم در متن خود از آنها استفاده کرده، به‌تمامی برای ایجاد فضای اعتماد به چین در جامعه ایران و معرفی چین به‌عنوان یک حامی قدرتمند در برابر آمریکا است تا در نهایت به قطب‌بندی چین و ایران در مقابل ایالات متحده برسد و بدین‌وسیله فضای مبهم و مه‌آلودی که در جامعه نسبت به قرارداد ۲۵ ساله ایران و چین شکل گرفته بود را به‌نوعی سروسامان دهد.

## کتابنامه

امیرشجاعی، آ.، و قریشی، م. ح. (۱۳۹۵). بررسی نشانه‌ای-فرهنگی و تغییر ایدئولوژی در ترجمه (بر اساس تحلیل گفتمان انتقادی) مطالعه موردی: پیرمرد و دریا اثر ارنست همینگوی. *زبان پژوهی*، ۱(۱۹)، ۳۲-۷.

آقاگل زاده، ف.، و فیروزیان پوراصفهانی، آ. (۱۳۹۵). بررسی بازنمایی ایدئولوژی در متون ترجمه شده سیاسی انگلیسی در چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی: محورهای سبک و بلاغت. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۱(۱۴)، ۴۹-۲۶. <https://doi.org/10.22067/lj.v8i14.54803>

خانجان، ع. ر. (۱۳۹۲). اثر ایدئولوژی بر ترجمه خبر: یک مطالعه موردی. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۳(۳)، ۴۶-۱.

سلامتی، س.، و قمی اسکویی، پ. (۱۳۹۹). بررسی راهبردهای دستکاری ایدئولوژیک در فیلم‌های دوبله شده از انگلیسی به فارسی: مورد پژوهشی دوبله‌های بعد از انقلاب اسلامی در ایران. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۳(۳)، ۵۳-۱۲۰. <https://doi.org/10.22067/lts.v53i3.84065>

قریشی، س. م. ح.، و جهانجویان، ط. (۱۳۹۱). بررسی نمونه‌هایی از تأثیر ایدئولوژی مترجمان در ترجمه قرآن. *پژوهش‌های اسلامی*، ۵(۸)، ۱۲۷-۱۵۶.

کشور دوست، آ.، آقاگل زاده، ف.، کرد زعفرانلو کامبوزیا، ع.، و گلفام، ا. (۱۳۹۸). بررسی مقایسه‌ای القای ایدئولوژی در رسانه‌های ایرانی و آمریکایی در چارچوب نظریه ایدئولوژی ون دایک (۲۰۰۶). *علوم خبری*، ۱(۳۰)، ۳۹-۷۲.

یارمحمدی، ل. ا. (۱۳۸۰). واژگان هسته‌ای و غیرهسته‌ای در واژه‌شناسی مقابله‌ای: تجزیه و تحلیل گفتمانی انتقادی و ترجمه ادبی. در ع. خزایی فر (به اهتمام)، *مجموعه مقالات نخستین همایش ترجمه ادبی در ایران* (صص. ۳۲۳-۳۲۹). نشر بنفشه.

Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis*. Longman.

Halliday, M. (1985). *An introduction to functional grammar*. Edward Arnold.

Halliday, M., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Longman.

Hatim, B., & Munday, J. (2004). *Translation: An advanced resource book*. Routledge.

Hatim, B., & Mason, I. (1997). *The translator as communicator*. Routledge.

- Huckin, T. N. (1997). Critical discourse analysis. In T. Miller (Ed.), *Functional approaches to written text: Classroom applications* (pp. 220-228). United States Information Agency.
- Lefevere, A. (1992) *Translation, rewriting and the manipulation of literary fame*. Routledge.
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications* (4th ed.). Routledge.
- Oliveira, R. P. D. Language and ideology: An interview with George Lakoff. In R. Dirven, B. Hawkins, & E. Sandikcioglu (Eds.), *Language and ideology. Volume 1: Theoretical cognitive approaches* (pp. 23-47). John Benjamins.
- Simpson, P. (2004). *Stylistics: A resource book for student*. Routledge.
- Tymoczko, M., & Gentzler, E. (Eds.). (2002). *Translation and power*. University of Massachusetts Press.
- van Dijk, T. A. (1982). Episodes as units of discourse analysis. In D. Tannen (Ed.), *Analyzing discourse: Text and talk* (pp. 177-195). Georgetown University Press.
- van Dijk, T. A. (1999). Critical discourse analysis and conversation analysis. *Discourse & Society*, 10(4), 459-460. [https:// doi.org/ 10.1177/ 0957926599 10004001](https://doi.org/10.1177/095792659910004001)
- van Dijk, T. A. (2000). News racism: A discourse and analytical approach. In S. Cottle (Ed.), *Ethnic minorities and the media: Changing cultural boundaries* (pp. 33-46). Open University Press.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.

درباره نویسنده

عشرت سادات میرحسینی دارای مدرک کارشناسی ارشد رشته زبان‌شناسی همگانی از دانشگاه الزهرا است. پژوهش‌های مورد علاقه وی در حوزه نشانه‌شناسی، تحلیل گفتمان و گویش‌شناسی است.